

K nepominutelnému životnímu jubileu – 70 let – MUDr. Josefa Pěčiho

**SPOMIENKY NA VÝSKYT CHOLERY V OKRESE TREBIŠOV
V OKTÓBRI – NOVEMBRI 1970**

Zpracoval MUDr. Pěči Jozef , bývalý epidemiológ v Nových Zámkoch, t.č. už dôchodca

Výskyt exotických nákaz na Slovensku i v bývalej ČSSR bol neobvyklý. V malej epidémii v ohnisku Vojany bolo evidovaných 20 ochorení, z ktorých na začiatku ešte pred diagnózou ochorenia dvaja zomreli. Likvidácia ohniska si vyžiadala súbor opatrení , ktoré vykonávali desiatky pracovníkov hygienickej služby a pracovníkov LPS. Predpokladám, že starší pracovníci si oživia svoje spomienky a mladší sa zoznámia aké opatrenia sme robili v ohnisku nákazy.

Hlavný hygienik SR v záujme skorej likvidácie ohniska vytvoril priamo v ohnisku nákazy pracovnú skupinu odborníkov, ktorá realizovala potrebné protiepidemické opatrenia. Za vedúceho skupiny určili v okrese Trebišov mňa. V skupine postupne pracovalo až 31 pracovníkov, ďalší boli v okrese Michalovce. Z toho boli okrem mňa dvaja epidemiológovia (MUDr. Hunčuga Š. z D. Kubína a MUDr. Novacký K. z Považskej Bystrice), Ing. Horváth , vedúci odd. DDD z KHS Košice , ďalej 18 AHS z OHS všetkých krajov , 4 dezinfektori a 5 vodičov. Činnosť skupiny riadil krajský štáb z Košíc, v ktorom okrem krajského hygienika pracovali Doc. MUDr. Červenka J., MUDr. Pučeková , MUDr. Straka , MUDr. Magdová a ďalší odborní pracovníci

V ohnisku nákazy bol zriadený vo Veľkých Kapušanoch protiepidemický štáb , ktorého členom boli pracovníci štátnej správy, armády a bezpečnosti i riaditelia oboch Elektrární vo Vojanoch / skratka EVO I. – v prevádzke a EVO II. – vo výstavbe/ a všetci epidemiológovia .

Chorí a podozriví z ochorenia boli izolovaní na infekčnom oddelení okresnej nemocnice v Michalovciach . Mikrobiologické vyšetrenie vzoriek od chorých a podozrivých z nákazy vykonávali pracovníci mikrobiologického laboratória oblastnej (krajskej) hygienickej stanice v Košiciach . K preprave odobratých vzoriek bolo vyčlenené jedno osobné vozidlo. Balenie a dezinfekciu odobratých vzoriek robil určený dezinfektor .

Vláda ČSSR rozhodla, že tepelná elektráreň EVO I., jedna z najväčších v štáte, bude pracovať aj počas výskytu cholery. Na základe tohto rozhodnutia ako ohnisko nákazy bolo určené územie okresu Trebišov a Michalovce, z ktorých obcí pracovníci dochádzali denne do EVO pracovať, pretože nebolo ich možno ubytovať priamo vo Vojanoch, resp. v blízkom mestečku Veľké Kapušany. Všetci pracovníci hygienickej služby, bezpečnosti , armády a ďalší bývali vo vyčlenených bytovkách , ktoré boli postavené pre budúcich pracovníkov EVO II. Závod poskytol posteľnú bielizeň a mesto Veľké Kapušany zabezpečilo stravovanie v školských jedálňach .

Najdôležitejšie úlohy našej pracovnej skupiny boli:

1. Objasniť možný prvotný prameň nákazy a zistiť faktory prenosu nákazy a epidemiologické súvislosti .
2. Vykonať aktívne vyhľadávanie chorých , podozrivých z ochorenia a nosičov choler.vibrií.
3. Navrhnuť rozsah ochranného očkovania a chemoprofylaxie .
4. Zúčastniť sa organizačných a výkonných prác pri asanácii prostredia, najmä dezinfekcii a deratizácii a zriaďovaní a činnosti karanténnych stredísk .
5. Vyhotoviť záverečnú správu o činnosti v ohnisku nákazy pre kompetentné orgány.

Ad 1. Možný prameň nákazy a faktory prenosu

Na základe epidemiologického vyšetrenia chorých sme zistili, že všetci pracovali vo výstavbe objektov EVO II. a navštevovali bufet závodu Armabeton priamo v areáli závodu. Zistili sme, že pred vznikom ohniska v bufete bolo porušené odkanalizovanie. Vedľa bufetu boli WC, ktoré navštevovali aj posádky vlakových súprav prevážajúcich zo ZSSR uhlie na výrobu elektriny. Bežne sa vo WC používali miesto toaletného papiera noviny, ktoré zapríčinili upchatie kanalizačného odtoku, tento bol spoločný aj pre bufet. Pri oprave upchatej kanalizácie sa v bufete znečistili aj plochy pracovných stolov, na ktorých sa pripravovali potraviny na občerstvenie. Zistili sme, že všetci chorí v bufete nielen pili ale aj jedli, preto predpokladali sme, že faktorom prenosu nákazy boli kontaminované jedlá v bufete, ktoré chorí požíli 1-2 dni pred ochorením.

Prameň pôvodcu nákazy sa nám nepodarilo presne identifikovať, pretože nedostali sme povolenie vyšetriť cudzích štátnych príslušníkov. Zainteresovaní pracovníci vedia, že v letných a jesenných mesiacoch bolo v ZSSR v r. 1970 viac ohnísk cholery. Stovky turistov z okresu v r. 1970 navštevovali lokality s výskytom cholery v iných štátoch. Len pre zaujímavosť uvádzam, že jedným z prvých chorých, ktorý ochorel a zomrel na cholera, bol majster Armabetónky. Tento zabezpečil opravu upchatej kanalizácie. V ďalších bufetoch v areáli závodov EVO II. bol prísny zákaz pitia alkoholických nápojov, v tomto bufete sa tento zákaz porušoval.

Ad 2. Aktívne vyhľadávanie chorých a podozrivých z nákazy

Keď pracovníci EVO I., II. zistili, že chorých s hnačkami sme izolovali na infekčnom oddelení a ich rodinných príslušníkov sme umiestnili do karanténnych stredísk pochopiteľne príznaky ochorenia disimulovali. Preto počas trvania nákazy sme cielene robili vyšetrenie výterov z konečníka na mikrobiologické vyšetrenie. Pred ukončením ohniska nákazy sa podľa rozhodnutia krajského štábu u všetkých pracovníkov vykonalo opakované vyšetrenie 2 odberov stolice rektálnym vatovým tampónom a to tak, že pred nástupom pracovnej zmeny pod dozorom užili 25 - 30 g MgSO₄ a po skončení zmeny, teda asi za 7-8 hodín, urobili asistenti rektálny výter. Takéto vyšetrenia sme urobili aj v rodinách, v ktorých podľa dokumentácie ošetrojúcich lekárov po 15.10. sa vyskytlo hnačkové ochorenie. Môžem konštatovať, že všetky urobené rektálne tampóny boli na nález vibrií negatívne. Pri aplikácii MgSO₄ sme neprihliadali na kontraindikácie. U dvoch pracovníkov, ktorí po aplikácii prášku použili väčšie množstvo alkoholu vzniklo ťažšie hnačkové ochorenie s príznakmi, ktoré imitovali ochorenie na cholera, preto sme ich previezli na infekčné oddelenie, kde správne však rozpoznali príčiny príznakov. Pracovníkov, ktorí vyšetrenie výterov z konečníka odmietali, sme vyšetřili za asistencie bezpečnosti, takže počet vyšetřených bol prakticky na 100 %.

Ad 3. Ochranné očkovanie a chemoprofylaxia

Ochranné očkovanie (v tom čase s usmrtenými pôvodcami vakcín) má obmedzený účinok. V ohnisku nákazy sa urobilo ešte pred mojím príchodom u zdravotníckych pracovníkov a vybraných pracovníkov závodu. To pôsobilo ako provokácia, preto odborová i stranická organizácia požadovala očkovanie všetkých pracovníkov pod nátlakom vyhlásenia štrajku. Kompetentné orgány zabezpečili dovoz vakcíny z Maďarska, takže konfliktová situácia bola prekonaná. Očkovacia látka sa podávala subkutánne či intramuskulárne v dávke 0,5 ml, druhá dávka sa podávala len výnimočne.

Krátko po očkovaní sa z rozhodnutia štábu v Košiciach začala robiť kontrolovaná chemoprofylaxia a to tetracyklínom a inými atb z tejto skupiny. Tetracyklín (vyše 7 tisíc

balení) sme poskytli všetkým pracovníkom EVO I aj EVO II. a tiež ich rodinným príslušníkom a to s letáčikom s pokynmi o dávkovaní lieku a poučením .Z obáv pred nákazou v prvých dňoch väčšina pracovníkov užívala lieky disciplinovane. Keď sa situácia ukludnila tablety sme nachádzali odložené na rôznych miestach . Kriticky musím priznať, že nešlo o kontrolovanú chemoprofylaxiu. Túto úlohu sme počtom našich pracovníkov ani v spolupráci s pracovníkmi LPS nezvládli. Poučenie a pôsobenie zdravotnej osvetly malo obmedzený účinok. Dôsledne sa robila iba v karanténnych strediskách.

Ad 4. Účasť pri asanácii prostredia a zriaďovaní a činnosti karanténnych stredísk.

Ohniskovú dezinfekciu v rodinách chorých a podozrivých z ochorenia urobili dezinfektori chlórnanom sodným a 2 % chloramínom .Plošnú dezinfekciu pri likvidácii ohniska vykonali postrekovou technikou príslušníci chemického vojska Čsl. Armády .Odbornú dezinfekciu usmerňoval a efektívnosť kontroloval Ing. Horváth, vedúci odd. KHS z Košíc. Rozsiahlu deratizačnú akciu po likvidácii ohniska vykonala účelová zložka v novembri 1970.

Karanténne strediská, v ktorých boli umiestení podozriví z nákazy a tiež tí, ktorí boli v styku s chorým, boli zriadené dve . V meste Veľké Kapušany v objekte PTŠ pre 59 nerómskych občanov a v základnej škole vo Vojanoch pre 234 rómskych občanov priamo z obce Vojany. V tejto osade boli dve ochorenia a viac podozrivých z nákazy. Preto štáb v Košiciach odporučil ich umiestnenie do karanténneho strediska . Strediská vyhovovali svojmu účelu z hľadiska prevencie črevných nákaz.

Všetky osoby v karanténnych strediskách po nástupe mali odobratú stolicu na kultivačné vyšetrenie a vzorku krvi na serologické vyšetrenie. Potom 5 dní užívali tetracyklin 2g/d v štyroch dávkach , deti 50mg/kg váhy. Po skončení liečby sa za 3 dni urobil odber stolice na kultivačné vyšetrenie.

Liečebnú starostlivosť v karanténnych strediskách vykonávali pracovníci LPS a izoláciu zabezpečovali príslušníci bezpečnosti .U žiadneho z izolovaných nebolo zistené vylučovanie choleroých vibrií, podľa toho sme súdili, že sekundárne nákazy sa nevyskytli.

Ad 5. Vyhotovenie záverečnej správy o činnosti

Podľa odporúčania Doc. Červenku som vyhotovil záverečnú správu o činnosti skupiny pre všetky kompetentné orgány odborné (MZ SR, Hl. hygienik), ONV, stranické orgány a d'. S touto správou, doplnenú svojimi stanoviskami, zoznámil Doc. Červenka pracovníkov hygienickej služby prakticky vo všetkých krajoch .Odborná správa bola jedným z podkladov pre vyhotovenie Informačného bulletinu hlavného hygienika SR „ Príprava zdravotníctva na vykonávanie účinných opatrení pri výskyte cholery v r. 1971“.

Tento dokument obsahuje okrem protiepidemických opatrení samostatnú časť „Mikrobiologická diagnostika cholery“ (metodický návod aj s receptami na prípravu pôd) a metodický návod na „ Liečbu cholery“. Tento bulletin hl. hygienika SR dostali všetky oblastné a okresné hygienické stanice .Po odstupe 30 rokov niektoré časti v metodických návodoch by bolo potrebné aktualizovať.

Záverom spomienkovej správy si dovoľím uviesť najdôležitejšie klady a nedostatky činnosti pracovnej skupiny v ohnisku nákazy .

Klady :

1. Tímová spolupráca a odbornosť pracovníkov
2. Autorita pracovníkov hygienickej služby u štátnych a iných orgánov aj u pracovníkov LPS.
3. Efektívne plnenie úloh viedlo k likvidácii ohniska za 21 dní, vrátane hlásenia WHO, nevznikli sekundárne nákazy.

Nedostatky činnosti :

1. Nevedeli sme zabrániť neefektívnemu použitiu očkovacej látky .
2. Organizačne a metodicky sme nezvládli dobre kontrolovanú chemoprofylaxiu .
3. Niektoré úlohy v danej politickej situácii (2 roky po r. 1968) sme nedokončili dôsledne .

Dodatek redaktora:

Přesně podle předpokladu autora tohoto SMD jsem si „jako starší pracovník oživil své vzpomínky“ na tuto choleroou epidemii, Jeho inspirující text je však příliš skromný a drží se jen oficiálně uváděných faktů (s výjimkou přiznání zákazu vyšetřování cizinců, kteří s velkou pravděpodobností zavlekli cholera z území SSSR k nám - stranický dohled se uplatňoval i v epidemii). O vlastní úloze při práci v ohnisku téměř nehovoří. Ale profesor Červenka, při přednášce a pak při podvečerní diskusi o této epidemii na Ostravských epidemiologických dnech na Visalajích, hovořil o práci Dr Péčiho s velkým uznáním. Hlavně od něj jsme se hodně dověděli o životě lidí v ohnisku nákazy, o pohřebních obřadech, o situaci po vyhlášení sanitárního kordonu a dalších skutečnostech, které barvitě doplnily zprávu o epidemii a ukázaly obtíže práce epidemiologa, mikrobiologa i pracovníků DDD v epidemii. Své vzpomínky jsem popsal v 8. kapitole Epitavalu, kterou věnuji jubilantovi.

Pěkný přehled současných znalostí o choleroových vakcínách zpracoval doc. P.Pazdiora a je uveřejněn ve Zprávách CEM (SZÚ Praha), ročník 11, 2002, č. 5, s. 214-5. Další užitečné informace o choleře od Dr Petráše lze najít ve stejném čísle Zpráv CEM na stranách 216 – 219,

Osobnost **MUDr. Josefa Péčiho** je v obci epidemiologů známá a uznávaná. Jeho častá aktivní účast na epidemiologických akcích, ať v podobě přednášky, nebo zasvěcené diskuse, jeho důsledné řešení běžných i mimořádných situací (např. epidemie botulismu) a v neposlední řadě jeho podíl na výzkumných úkolech (např. nové vakcíny), z něj učinili jednoho z nejznámějších slovenských epidemiologů. Málem jsem napsal „nejslavnějších“, ale on o slávu nestojí, čehož důkazem je výše uvedená Vzpomínka. Přesto se mu již dostalo významných (zasloužených) poct a vzhledem k jeho trvalé aktivitě jistě lze očekávat i další. Věk přece není tomu překážkou. Již Horatius napsal: **Dignum laude virum Musa perire vetat** (Ódy 4,8,28), čili Muži hodnému chvály Múza zahynout nedá.

